

Studenten begeleiden bij zingeving

Analyse van een nieuwe werkvorm

Martin Jans, Hanneke Muthert en Anja Visser

Samenvatting Met de aandacht voor studentenwelzijn groeit ook de vraag naar begeleiding bij zingeving. Geestelijk verzorgers ontwikkelen daarvoor nieuwe activiteiten binnen onderwijsprogramma's en in de publieke ruimte binnen en buiten onderwijsinstellingen. Vaak blijft onduidelijk wat daarin aan de orde is en wat het tot geestelijke verzorging maakt. Daarom is een explorerend onderzoek gestart naar aansprekende en constructieve aandacht voor zingeving bij studenten. Dit artikel bespreekt een eerste deelstudie naar een nieuwe werkvorm: de workshop Hé Mens!. In deze workshop maken studenten een foto van hun verlangen en schrijven daar een tekst bij. Dit geeft (beeld)taal voor een gesprek in de groep over existentiële thema's. Tien workshops met in totaal 82 studenten werden onderzocht middels vragenlijsten, video-opnamen, en een thematische analyse van de opbrengsten van de workshops zelf. De resultaten laten zien dat de workshop een *existentiële oefenruimte* mogelijk maakt waarin voor studenten aan de orde is *hoe het is om mij te zijn, wat ik belangrijk vind, mijn pijn en onmacht en hoe ik daarmee omga*. Ongeveer 40% gebruikt de foto en/of tekst ook na deze workshop in gesprek met anderen. De workshop lijkt daarmee een zinvol instrument voor begeleiding bij zingeving.

Trefwoorden studenten, zingeving, verlangen, existentiële oefenruimte, geestelijke verzorging

Artikelgeschiedenis

Ontvangen: 10 juni 2025

Geaccepteerd: 14 mei 2026

Online: 12 juli 2026

Contactpersoon

Martin Jans, m.w.jans@rug.nl

Over de auteur(s)

Martin Jans is promovendus bij de faculteit Religie, Cultuur en Maatschappij van de Rijksuniversiteit Groningen en werkzaam als studentenpastor bij RE:LINK in Zwolle; Hanneke Muthert is werkzaam als decaan en hoogleraar godsdienstpsychologie met bijzondere aandacht voor geestelijke verzorging en welzijn bij de faculteit Religie, Cultuur en Maatschappij van de Rijksuniversiteit Groningen; Anja Visser is werkzaam als universitair docent geestelijke verzorging bij de faculteit Religie, Cultuur en Maatschappij van de Rijksuniversiteit Groningen.

Copyright

© Author(s); licensed under Creative Commons Attribution 4.0. This allows for unrestricted use, as long as the author(s) and source are credited.

Inleiding

Meerdere onderzoekers constateren dat het (mentaal) welzijn van jongeren onder druk staat (Boer et al., 2021; Dopmeijer et al., 2023). Onderwerp van discussie is of die druk specifiek is voor deze tijd (Van Dam, 2024). Desalniettemin is er met de vraag naar verbetering van hun welzijn een groeiende interesse in hoe jongeren zin ervaren. Ook is er meer aandacht voor de situaties of omstandigheden waar het hen juist aan zin ontbreekt (Andreoli, 2020; Dohmen, 2022). Dit leidt tot de algemene vraag hoe op aansprekende en constructieve wijze aandacht geschonken kan worden aan zingeving in het contact met jongeren. Daarover ontbreekt echter kennis.

Geestelijk verzorgers bieden professionele begeleiding bij zingeving. Zij werken onder andere in zorginstellingen, bij justitie en defensie en bieden individueel of in groe-

pen begeleiding aan, veelal door middel van gesprekken (Vereniging van Geestelijk VerZorgers, 2015). In het hoger onderwijs krijgt deze begeleiding vaak vorm via studentenpastoraten (internationaal: University Chaplaincy) die vaak nauw samenwerken met onderwijsinstellingen (Koetsier, 2006; Meijlink, 2016; Steegen, 2025). Deze beroepsgroep is zich gaan bewegen naar de openbare ruimtes binnen en buiten onderwijsinstellingen, onderwijsprogramma's en studentenverenigingen. Nieuwe activiteiten zijn ontstaan, zoals een filosofische paddestoelenwandeling in Kopenhagen (Studenterpraesterne på Københavns Universitet, z.d.), workshops 'Leven met verlies' in Delft (Motiv, z.d.), een onderwijs minor in Deventer (Kies op maat, z.d.) en een interactieve installatie rondom ervaringen van gemis in de hal van een universiteit in Lillehammer (Den Norske Kirke, 2018).

Het doel van deze activiteiten is om aan te sluiten bij studenten en hen passende geestelijke zorg te bieden. Volgens Burgering & Van Dijk (2020) ontstaan deze initiatieven vaak vrij intuïtief en al experimenterend. Recent onderzoek in het Verenigd Koninkrijk naar studentenpastoraat richt zich vooral op de persoon van de geestelijk verzorger en de manier waarop het aanbod aan studenten georganiseerd is (Aune et al., 2023). Systematische reflectie op de activiteiten vanuit het perspectief van de studenten ontbreekt echter, evenals aandacht voor de materiële vormgeving van de activiteiten en theorievorming rondom jongeren en zingeving. Daarom is een exploratief PhD-onderzoek gestart om nieuwe praktijken van geestelijke verzorging aan studenten te beschrijven en analyseren. Dat is belangrijk omdat dit kennis oplevert over het werken met jongeren en zingeving. Begeleiding bij zingeving bij jongeren kan daardoor verbeterd worden. Ook stimuleert het geestelijk verzorgers om hun opgedane kennis en ervaring te delen.

Dit artikel betreft een eerste deelstudie van het genoemde PhD-onderzoek. Het beschrijft en analyseert een nieuwe werkvorm in de vorm van een workshop die na een testfase is ondergebracht in het curriculum van een hbo-opleiding. De vragen in deze deelstudie zijn de volgende:

- (1) Wat gebeurt er in de workshop, gezien vanuit het perspectief van de handelingen en de ervaringen van studenten?
- (2) Welke rol speelt de materiële vormgeving?
- (3) Wat maakt deze workshop tot geestelijke verzorging?

In de resultatensectie worden de handelingen en ervaringen van de studenten besproken en ook hoe de vormgeving van de workshop hier volgens de studenten en workshop-leider een rol in heeft gespeeld. In de discussie volgt een nadere reflectie waarna ook een antwoord kan worden geformuleerd op de vraag wat deze workshop tot geestelijke verzorging maakt.

Theoretisch kader

Ter definiëring wordt eerst ingegaan op twee aspecten van zingeving: betekenisvolle uitwisseling en persoonlijke ervaring van het leven. Aansluitend worden de achtergrond en doelstellingen van de workshop beschreven.

Het onderzoek gaat uit van het concept *Existentiële oefenruimte* zoals dat gebruikt wordt door Muthert (Muthert et al., 2021). Met dat concept richt zij zich op de vraag wat betekenisvolle uitwisseling rondom zingeving bevordert in verschillende werk- en zorgcontexten. Deze uitwisseling wordt gezien als “voorwaarde om te komen tot een beter verstaan van zelf en anderen om daar vervolgens ook naar te leren handelen in de praktijk” (Muthert, 2025, p. 11). Dit beter verstaan van zelf en anderen is in de theorie van Erikson over identiteitsontwikkeling belangrijk in de periode van de late adolescentie en vroege volwassenheid (Erikson, 1982). Dat vraagt om uitwisseling: een ander of anderen zijn nodig om het eigen bestaan te verhelderen (Root, 2007). Er moet een getuige zijn om tot een diepere beleving te komen (Leader, 2011; Ogden, 2025). Smit (2015) spreekt daarbij van een ontmoeting als er sprake is van vier elementen: delen, wederzijdsheid, ongewisheid en het nalaten van sporen.

Onderzoek laat zien dat aandacht voor zingeving een positief effect kan hebben op welzijn (Balboni et al., 2022; Hoenders, 2025). In de Engelstalige literatuur wordt zingeving vaak gedefinieerd als een persoonlijke ervaring van het leven als verbonden, samenhangend, waardevol en gericht (Schnell, 2009). Deze ervaring kan gevonden worden in verschillende aspecten van het leven. De Beroepsstandaard geestelijk verzorger onderscheidt daarbij een existentiële, spirituele, ethische en esthetische dimensie. De existentiële dimensie van zingeving betreft “de ervaring van het bestaan als zodanig, in zijn alledaagsheid én met zijn (contingente) ervaringen van verschrikking en verwondering en alles daartussen” (Vereniging van Geestelijk VerZorgers, 2015, p. 10).

De workshop die in dit artikel beschreven wordt, vindt plaats binnen het hoger onderwijs. Het betreft de doorontwikkeling van een extracurriculaire werkvorm die in co-creatie met studenten is bedacht. Studenten wilden daarin iets van zichzelf uitdrukken en delen wat niet direct gerelateerd zou zijn aan hun studie of hun onderwijsprestaties. Het moest gaan om, zoals zij het noemden, ‘mens-zijn’. Toen is gekozen om de werkvorm te starten bij het begrip verlangen, in aansluiting op het denken van de vierde-eeuwse wijsgeer Augustinus, die de mens omschreef als een verlangend wezen (Paul, 2017). Het resultaat van dit eerste format was een bescheiden tentoonstelling met de passende titel Hé mens! en riep bij zowel deelnemers als toeschouwers positieve reacties op. Het reflecteren op eigen verlangens en daar ook iets van delen resoneert dus bij de doelgroep. Daarop is besloten een verkorte vorm te ontwikkelen om die aan een grotere groep te kunnen aanbieden en gelijktijdig te onderzoeken hoe de opbrengst zich verhoudt tot geestelijke verzorging. Het Zwolse studentenpastoraat biedt deze workshop nu op een passende plek aan binnen het curriculum van een opleiding.

Figuur 1 Studentenfoto van een gekozen 'verlangen' tijdens de workshop Hé Mens!: het verlangen naar zuiverheid (zie blz. 8)

Onderwijsfilosoof Biesta (2015) noemt drie doelen van goed onderwijs: kwalificatie, socialisatie en subjectificatie (persoonsvorming). Met name de laatste is relevant in dit kader. Bij subjectificatie gaat het om de vraag hoe een eigen subjectiviteit zich kan manifesteren (*uniciteit-als-onvervangbaarheid*) in een gedeeld bestaan (Biesta, 2015). Met het oog daarop onderzoeken deelnemers in de workshop een eigen verlangen. Verlangen is een “menselijke basisstructuur” zonder duidelijk object of blijvende vervulling (Krikilion, 2008). Bij de keuze voor de zes verlangens waar studenten in de workshop uit kiezen (stille, zuiverheid, gedrevenheid, sociale gerechtigheid, wijsheid, verbondenheid) is gebruikgemaakt van het werk van de Amerikaanse theoloog Foster (2007). Hij beschrijft daarmee de spiritualiteit van christelijke geloofstradities. In de workshop worden deze verlangens gehanteerd zonder expliciete verbinding met het Christendom.

Methode

Deelnemers

De workshop Hé Mens! is door het Zwolse studentenpastoraat RE:LINK gegeven aan voltijdstudenten van een hbo-opleiding. In hun laatste studiejaar volgen zij een leerlijn waarin ze in wekelijkse bijeenkomsten met een tutor (vaste begeleidende docent) “de voorlopige balans opmaken over hun persoonlijke en professionele identiteit” (coördinator leerlijn, e-mail, 12 juli 2023). Sinds het studiejaar 2023–2024 is de workshop daarin opgenomen.

Aan het onderzoek namen 82 studenten deel in tien groepen van zeven tot tien deelnemers. Studenten zijn vooraf door hun tutor geïnformeerd, ontvingen schriftelijke informatie over het onderzoek en hebben bij deelname een *informed consent* formulier ingevuld. De workshop werd begeleid door RE:LINK: de geestelijk verzorger samen met een student-assistent of stagiair. Van de opleiding zelf was geen docent of andere begeleider aanwezig.

Procedure en instrumenten

Vier tot twee weken voorafgaand aan de workshop ontvingen de studenten via hun tutor een link naar een korte digitale vragenlijst (Qualtrics). Studenten die deze vragenlijst niet voorafgaand aan de workshop hadden ingevuld hebben dit bij aanvang daarvan gedaan. Na afloop ontvingen de studenten een tweede digitale vragenlijst (Qualtrics). Respons was $n=82$ (100%) vooraf en $n=57$ na afloop (70%).

De vragenlijsten zijn speciaal voor dit onderzoek ontwikkeld, om inzicht te krijgen in de handelingen en ervaringen van de studenten en de rol van de vormgeving van de workshop hierin. De formulering van de items is gekozen in brainstormsessies met een aantal studenten (geen deelnemers aan het onderzoek).

Voorafgaand aan de workshop (Q1) zijn deze vragen gebruikt:

- ‘Hoe vaak ben jij bezig met vragen over je identiteit, zoals ‘wie ben ik’ of ‘hoe word ik meer mezelf?’ (meerkeuze)
- ‘Als er diepere of persoonlijke dingen zijn die jou bezighouden, hoe uit jij dat?’ (meerkeuze)
- ‘Hoe vaak heb jij gesprekken met anderen over diepere dingen of als er iets is dat je bezighoudt’ (keuze: ‘ouder/ouders/verzorger(s), broer/zus/ander familielid, vriend(in)/vrienden/vriendinnen, medewerker hogeschool, iemand anders’; Likert-schaal 1–5, van nooit tot heel vaak)

In de vragenlijst na afloop van de workshop (Q2) is gevraagd:

- ‘Hoe kijk je terug op de workshop Hé Mens!’? (open vraag)
- ‘Wat heeft de focus op verlangen je gebracht?’ (open vraag)
- ‘Wat is je bijgebleven van een opmerking, vraag of reactie van iemand anders op jouw foto of tekst?’ (open vraag) en hoe is dat ervaren (meerkeuze)
- ‘Wat is je bijgebleven van een foto of tekst/gedachten van een van je klasgenoten?’ (open vraag)
- ‘Zou je diepere of persoonlijke dingen nu vaker met andere mensen delen?’ (meerkeuze) en met wie (open vraag)

Van het gesprek in de groep zijn video-opnamen gemaakt, om nader inzicht te krijgen in de handelingen van de studenten en de rol van de vormgeving van de workshop. De foto's en teksten (onliner) die studenten maakten zijn digitaal opgeslagen.

Data-analyse

De analyses zijn uitgevoerd door de eerste auteur (MJ). De antwoorden op de gesloten vragen zijn geanalyseerd in Microsoft Excel [versie 16.102.2] met behulp van frequenties. De antwoorden op de open vragen in de vragenlijst, de teksten van de studenten en de foto's zijn geanalyseerd in Microsoft Word [versie 16.102.2] met behulp van thematische analyse (Braun & Clarke, 2022). Eerst zijn alle stukken tekst per vraag en de foto's onder elkaar geplaatst. Vervolgens zijn de individuele reacties gecodeerd door een kernwoord in de kantlijn te plaatsen. Deze kernwoorden zijn in een nieuw document samengebracht in een aantal initiële thema's. Deze zijn vervolgens opnieuw bekeken vanuit de data en aangepast waar nodig. Op basis daarvan zijn een aantal hoofdthema's geformuleerd die de antwoorden van de studenten beschrijven.

De onderzoeker begeleidde de workshops. Deze dubbelrol als geestelijk verzorger en onderzoeker kan bijdragen aan meer *evidence based* werken (Körver et al., 2020). Tegelijk zou het kunnen leiden tot bias in de analyse. Met het oog daarop zijn de videobeelden van het gesprek in de groep ook apart geanalyseerd door een student (hbo-theologie van een andere hogeschool) die verder niet betrokken was bij het onderzoek of de workshop. Deze heeft de interacties tussen de studenten onderling en die met de begeleiders genoteerd en gecategoriseerd. Daarnaast zijn de opzet en bevindingen van het onderzoek

Tabel 1 De gekozen verlangens van alle deelnemers aan het onderzoek (in % van totaal, n=82)

Stilte	18 %
Zuiverheid	9 %
Gedrevenheid	28 %
Sociale gerechtigheid	6 %
Wijsheid	10 %
Verbondenheid	29 %

tijdens de verschillende analytische stappen besproken met co-onderzoekers (HM en AV). Op alle punten is consensus bereikt.

Gedetailleerde beschrijving van de workshop

De workshop Hé Mens! duurt één lesuur (75 minuten) en wordt gegeven in een leslokaal van de hogeschool. Bij binnenkomst wordt van alle studenten een polaroidfoto gemaakt. Voordat de foto gemaakt wordt, gaan sommige studenten eerst met hun handen door hun haar, doen een haarelastiekje los of hun jas uit. Sommigen maken een opmerking over hun uiterlijk of vertellen wat ze met de foto gaan doen. Een van de studenten wil in eerste instantie geen foto laten maken, maar doet mee als alle andere studenten uit haar groep meedoen. Veelal bekijken ze elkaars foto. Ze schrijven hun naam onder hun foto en hangen deze op in het lokaal.

De begeleiders geven uitleg over de mens als verlangend wezen. Studenten kiezen één van de zes aangereikte verlangens die volgens hen goed bij hen past. In een aantal groepen wordt door de studenten gevraagd of dit gaat om iets wat er al is of iets waar ze graag meer van zouden willen hebben. De begeleiders laten deze keuze aan de student over. Elke student schrijft diens keuze voor zichzelf op. Vervolgens worden deze verlangens hardop genoemd en geturfd op een whiteboard (Zie Tabel 1 voor de resultaten).

Hierna volgen twee schrijf oefeningen. De eerste gaat over een concrete context waarin het verlangen ervaren wordt, in de tweede verkennen deelnemers hun verlangen vanuit zintuiglijke ervaringen. Op een eigen groot vel papier op een muur associëren ze over hoe hun verlangen voelt, er uitziet, ruikt, klinkt en smaakt.

Veel studenten schrijven hun antwoorden direct op met woorden, een enkeling met tekeningen. Bij wie het lastig vindt, vragen de begeleiders individueel door, waarna ook deze studenten hun antwoorden opschrijven. Wie klaar is, gaat met een begeleider op afstand van het papier staan en beantwoordt twee vragen: “Wat valt je op als je naar je

Figuur 2 Studentenfoto van een gekozen ‘verlangen’ tijdens de workshop Hé Mens!: het verlangen naar gedrevenheid (zie blz. 8)

antwoorden kijkt?” en “Zit er een rode draad in je antwoorden?” De begeleider noteert de reactie van de student op een A6-kaart.

Hierna krijgen studenten de opdracht om met hun smartphone een foto te maken van iets wat past bij de notities op de A6-kaart. Ze krijgen daar tien minuten de tijd voor. Er worden zowel heel concrete als abstracte foto’s gemaakt, deels binnen en deels buiten het schoolgebouw. Voorbeelden zijn een mes in een keuken, vloerbedekking, de wolken of een elektriciteitskastje buiten het gebouw. Een aantal studenten maakte foto’s van hetzelfde beeld maar vanuit een ander perspectief (zie voor voorbeelden van de studentenfoto’s de figuren 1 t/m 4). Bij terugkomst wordt de foto uitgeprint via een fotoprinter op A6 formaat. In een individuele *free writing* oefening schrijven deelnemers zonder onderbrekingen vijf minuten lang op een eigen papier hun reactie op de zin “Deze foto zegt over mijn verlangen ...” Ze onderstrepen daarna zinnen en woorden die opvallen of voor hen over de kern gaan.

Het gesprek in de groep duurt 20–30 minuten. Om de beurt laat een student diens foto zien, noemt het verlangen en leest de onderstreepte zinnen uit de *free writing* opdracht voor. De begeleiders nodigen hen uit om meer te vertellen of concreter te zijn. Andere studenten wordt gevraagd om te vertellen wat zij op de foto zien, wat hen opvalt en zich in de ander in te leven. De begeleiders delen eigen gedachten, verbinden opmerkingen van studenten met elkaar en begrenzen als iemand veel interpreteert. Studenten reageren niet altijd spontaan op elkaar maar wachten dan af; soms kijkt een student op diens mobiele telefoon. Anderen kijken naar degene die vertelt, stellen informatieve vragen, uiten verwondering (“Heb jij dat zo?”) of brengen eigen ervaringen in.

Figuur 3 Studentenfoto van een gekozen ‘verlangen’ tijdens de workshop Hé Mens!: het verlangen naar sociale gerechtigheid (zie blz. 8)

Na het gesprek over de eigen foto schrijft elke student op de achterkant van de uitgeprinte foto in een oneliner diens antwoord op de vraag “Deze foto vertelt over mijn verlangen ...”. In een afsluitende ronde laat elke student nog één keer de foto zien, noemt het verlangen en leest de opgeschreven oneliner voor. Op een na nemen de studenten bij vertrek hun geprinte foto en eigen polaroidfoto mee.

Resultaten

Ons onderzoek naar Hé mens! richt zich allereerst op wat er binnen die workshop gebeurt, bezien vanuit het perspectief van de handelingen en de ervaringen van participerende studenten, en op de rol van de materiële vormgeving van de workshop. Dat bracht de volgende kernthema’s en evaluatieve noties aan het licht.

Kernthema’s die aan de orde zijn tijdens de workshop

Via thematische analyse zijn de foto’s die studenten van hun verlangen gemaakt hebben, de oneliners en opmerkingen in het groepsgesprek geanalyseerd. Dit leidde tot de formulering van twee kernthema’s, elk met twee subthema’s. In Tabel 2 wordt dit toegelicht.

Tabel 2 Thematische analyse van de foto's, oneliners en gesprek

Kernthema	Zelfexpressie		Het onvervulde verlangen	
Subthema	Hoe het is om mij te zijn	Wat ik belangrijk vind	Mijn pijn en onmacht	Hoe ik ermee omga
Beschrijving	Studenten vertellen over zichzelf, hun karakter of hoe ze “in elkaar” zitten of beschrijven concrete plekken of momenten die met hun verlangen te maken hebben.	Studenten delen wat voor hen heel belangrijk is, waar door ze geraakt worden of waar ze naar streven.	Studenten delen onmacht, pijn en dilemma's die ze ervaren. Het gaat bijvoorbeeld over de moeite die het kost om met sommige kanten van zichzelf om te gaan, een naar gevoel dat ze kennen of een innerlijke strijd.	Studenten vertellen hoe ze omgaan met dilemma's en moeite, wat ze nodig hebben om daarmee om te gaan of wat ze concreet doen om hun verlangen de ruimte te geven.
Voorbeeld citaat	“Zo ziet het eruit als ik naar stilte verlang.”	“Ik streef naar meer verbondenheid met mezelf.”	“Sommige gedachten wil ik wel wegsnijden uit mijzelf, maar dit kan niet.”	“Ik heb een herinnering aan wat ik bereikt heb, daar denk ik steeds aan terug, en dat helpt mij om nu verder te komen.”

Resultaten van de vragenlijst voorafgaand aan de workshop: Q1

Alle deelnemers hebben vooraf vragenlijst Q1 ingevuld (n=82). Daarin geeft 57 % aan regelmatig, vaak of altijd bezig te zijn met vragen als ‘wie ben ik’ of ‘hoe word ik meer mezelf’. De anderen (43 %) doen dat zelden of nooit. ‘Diepere of persoonlijke dingen’ worden door 18 % niet geuit. De anderen (82 %) doen dat vooral via woorden (zoals: gesprekken, schrijven, 70 %), muziek (luisteren en/of maken, 33 %) of bewegen (sporten, dansen, 15 %). Meerdere antwoorden waren mogelijk.

Van de studenten heeft 84 % één of meer mensen met wie ze vaak of heel vaak spreken over ‘diepere dingen’ of wat hen bezighoudt. Vooral vrienden (voor 58 % van de studenten) en ouders (voor 38 % van de studenten) zijn belangrijke gesprekspartners. Voor 25 % van de deelnemers zijn het zowel vrienden als ouders. Bij ‘overig’ zijn vooral partner, maar ook collega of therapeut ingevuld. Vier studenten (5 %) spreken heel weinig tot nooit met iemand anders over wat hen bezighoudt. Zie Tabel 3.

Resultaten van de vragenlijst na afloop van de workshop: Q2

Vragenlijst Q2 is door 70 % van de deelnemers ingevuld (n=57). De thematische analyse van de antwoorden op de vraag “Wat heeft de focus op verlangen je gebracht” leidde tot vier kernthema’s. In Tabel 4 wordt dit toegelicht.

Vragenlijst Q2 bevat daarnaast vragen die te maken hebben met de ervaringen van de studenten ten aanzien van onderdelen van de workshop. Het delen van de zelf-gemaakte foto, tekst en gedachten was vooral ‘prettig/zeer prettig’ (36 %) of ‘nogch ongemakkelijk, noch prettig’ (60 %). Twee studenten vonden het ongemakkelijk. Dat

Tabel 3 Mate waarin studenten aangeven met anderen gesprekken te hebben over ‘diepere dingen’ of ‘als er iets is dat je bezighoudt’

Nooit of zelden (score 1 of 2)	5 %
Af en toe (score 3)	11 %
Vaak of heel vaak (score 4 of 5)	84 %
met vrienden	31 %
met vrienden + ouders/familie	27 %
met ouder(s)/verzorger	13 %
met medewerker hogeschool	2 %
overig	11 %

Tabel 4 Thematische analyse van antwoorden op “Wat heeft de focus op verlangen je gebracht?”

Kernthema	Beter zelfbeeld	Weten wat je wilt bereiken	Het verlangen verwerkelijkt zich	Niets (nieuws)
Beschrijving	Studenten werden bevestigd in hun blik op zichzelf, kregen een beter beeld van hun eigen verlangen of konden dit beter verwoorden.	Studenten gaven aan inzicht te hebben gekregen in wat ze willen bereiken of het werd duidelijker waar ze, zonder het zich bewust te zijn, al mee bezig waren.	Studenten benoemen dat het verlangen is gegroeid door bezig te zijn met de vraag, of er is gekozen om meer met het verlangen te gaan doen.	Van de respondenten geeft 21% aan dat het hen niets of niets nieuws heeft gebracht.
Voorbeeld citaat	“Dat ik beter naar mijzelf kan kijken.”	“Op welke manier wil ik het al in mijn leven, zonder dat ik het doorhad.”	“Het verlangen naar stilte. Ik heb mijn kamer opgeruimd na de les.”	“Niet echt iets nieuws, ik wil wat ik verlang altijd al wel bereiken.”

andere studenten hun foto's, tekst en gedachten met hen deelden gaf 53 % aan ‘prettig/zeer prettig’ te vinden, 43 % ‘noch ongemakkelijk, noch prettig’ en twee vonden het ongemakkelijk. Niemand vond het zelf delen of delen door anderen ‘heel ongemakkelijk’.

Op de vraag “Wat is je bijgebleven van een opmerking, vraag of reactie van iemand anders op jouw foto of tekst?” noteerde bijna 20 % een specifieke opmerking of reactie die werd ontvangen. Ongeveer 50 % noemde iets wat tussen henzelf en medestudenten was gebeurd: een compliment, bemoediging, herkenning of specifieke reactie. Bij de vraag “Wat is je bijgebleven van een foto of tekst/gedachten van een van je klasgenoten?” noemde ongeveer 60 % van de respondenten een specifieke opmerking die gemaakt is over de foto, iets wat ze nog niet wisten van een ander, wat ze van zichzelf hadden

herkend bij een medestudent of verschillen die waren opgevallen. De eigengemaakte foto en/of de oneliner is door 40 % van de studenten na afloop van de workshop met anderen gedeeld. 50 % daarvan deelde zowel de foto als de tekst, anderen alleen de foto of de tekst. Van alle deelnemers wil 33 % vaker diepere of persoonlijke dingen met anderen delen, vooral met vrienden.

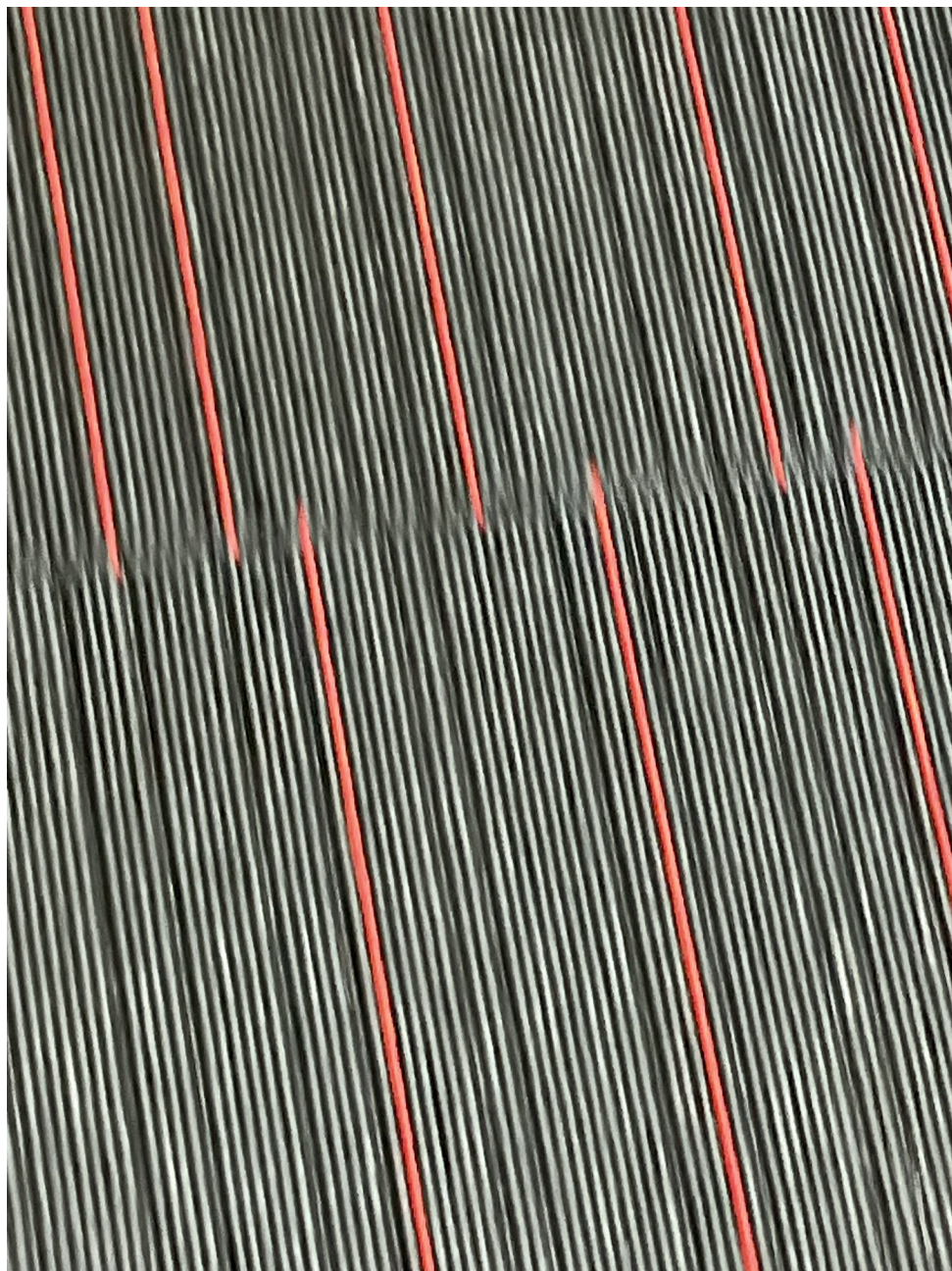
Tot slot reageren respondenten in Q2 op de vraag hoe ze terugkijken op de workshop en of ze het een goed idee vinden als de workshop een vast onderdeel wordt van de leerlijn. Op de vraag “Hoe kijk je terug op de workshop Hé Mens!?” gaven respondenten vooral korte antwoorden, gecategoriseerd als: interessant/leerzaam (53 %); waardevol (20 %); zweverig (14 %); anders kijken (11 %); doel niet duidelijk (7 %); waardering voor de werkvorm (18 %). Tenslotte vond 50 % van de studenten het een goed idee dat de workshop een vast onderdeel binnen de leerlijn wordt. Zij noemen daarbij dat de reflectie extra diepgang geeft en anders is dan wat binnen het normale studieprogramma gebruikelijk is. Ook wordt het delen van elkaars verhalen gewaardeerd en de manier waarop studenten op elkaar reageren. 10 % vindt het geen goed idee om de workshop in de leerlijn op te nemen. Het bracht hen niets of niets nieuws of de manier van reflecteren was niet geliefd. 40 % van de deelnemers geeft aan geen mening te hebben bij de vraag of het een goed idee is dat de workshop een vast onderdeel van de leerlijn zou worden.

Discussie

Wat gebeurt er in de workshop, gezien vanuit het perspectief van de handelingen en de ervaringen van studenten?

De gedetailleerde workshopbeschrijving en de resultaten laten zien hoe studenten handelen binnen de workshop en wat zij daaraan ervaren. Een deel van de studenten geeft aan dat in de workshop iets anders gebeurt dan wat ze in hun opleiding gewend zijn. Het gaat daarbij niet zozeer om de werkvorm (bijvoorbeeld het maken van een foto) als wel om de aard van de reflectie. De thematische analyse van antwoorden in Q2 laat zien dat deze reflectie *niets (nieuws)* brengt voor 21 % van de deelnemers, en bij de anderen *een beter zelfbeeld, weten wat je wilt bereiken of een verwerkelijking van het verlangen*.

Wat daarin aan de orde is, toont de thematische analyse van de foto, de tekst en de gesprekken. Namelijk: *hoe het is om mij te zijn, wat ik belangrijk vind, mijn pijn en onmacht en hoe ik ermee omga*. Alle deelnemers kunnen dit in een foto uitdrukken, ook wie vooraf aangaf ‘diepere of persoonlijke dingen’ gewoonlijk niet of anders te uiten. Er is zowel herkenning als verschil ten opzichte van ervaringen van medestudenten. In Q2 schrijven deelnemers concrete herinneringen op, zowel over hun eigen foto en tekst als over die van hun medestudenten. De video-opnamen tonen een grote rol van de begeleiders bij de onderlinge uitwisseling door hun concentratie op de foto's, het doorvragen en het bevorderen van een veilige uitwisseling.

Figuur 4 Studentenfoto van een gekozen 'verlangen' tijdens de workshop Hé Mens!: het verlangen naar wijsheid (zie blz. 8)

Welke rol speelt de materiële vormgeving?

Bij binnenkomst wordt van elke deelnemer een polaroidfoto gemaakt. Daarmee ligt de focus direct op hen zelf en op dat moment delen ze ook iets over zichzelf met anderen. De schrijfoefening met de zintuigen daagt deelnemers uit om een niet direct zichtbaar verlangen te verbinden aan eigen zintuiglijke waarnemingen. Dichter Kathleen Norris wijst erop dat waardevolle metaforen hun grondslag vinden in de vijf zintuigen. Dit geeft zeggingskracht aan de metaforen en voorkomt dat ze 'hol' worden (Norris, 1996). Deze schrijfoefening lijkt eraan bij te dragen dat het verlangen van de deelnemers niet abstract of ongrijpbaar blijft maar in het vervolg ook in een foto verbeeld kan worden.

Volgens Jonckheere (2016, p. 47) ontbreekt in onze samenleving taal om essentiële aspecten te benoemen "die er in het aanschijn van dood en leven toe doen". In de workshop is met de foto en oneliner een gesprek over die aspecten op gang gekomen. Of dit zonder foto ook gelukt was, is niet goed te zeggen omdat er geen controlegroep is meegenomen in het onderzoek. Wel valt op dat 40% van de studenten de foto en/of de oneliner ook na afloop nog met anderen gedeeld heeft. Dat wekt de indruk dat deze foto van een verlangen beeldtaal biedt om een gesprek over 'diepere of persoonlijke dingen' te bemiddelen. Bekend is dat het oefenen van existentiële uitwisseling ondersteund wordt door de inzet van concrete materiële objecten (Muthert, 2025).

Wat maakt deze workshop tot geestelijke verzorging?

Zowel het perspectief van de onderzoeker op wat er in de workshop gebeurt (via thematische analyse) als de terugblik van de studenten (Q2) laat zien dat de workshop Hé Mens! voor het grootste deel van de deelnemers verheldering biedt van hun bestaan en oriëntatie geeft op wie ze zijn en waar ze zich op willen richten. Er vindt ook ontmoeting plaats. De door Smit (2025) genoemde elementen om te spreken van een ontmoeting (delen, wederzijdsheid, ongewisheid en het nalaten van sporen) zijn terug te zien in de resultaten. Dit samen maakt hun klaslokaal en tutorgroep tot *existentiële oefenruimte*. Studenten verkennen in de workshop een verhouding tot zichzelf, hun levensverhaal en tot anderen in hun klas (Muthert, 2025).

Beperkingen en nader onderzoek

Het onderzoek is uitgevoerd onder studenten van eenzelfde opleiding. In hoeverre zij ook andere studenten representeren is niet duidelijk. De werkvorm vraagt daarnaast van de deelnemers een bepaald vermogen tot reflectie, verbeelden en verwoorden wat niet iedereen in gelijke mate heeft of aanspreekt. De resultaten van Q1 geven een indruk van de manier waarop de deelnemers aan dit onderzoek met een aantal thema's bezig zijn. Een grootschaliger studie met aandacht voor meer variabelen (andere opleidingen, gender, etcetera) en met een controlegroep waarin geen gebruik wordt gemaakt van

deze werkvorm zou daarom relevant zijn. Ook zou verder onderzoek naar het ontwerp en de inrichting van de workshop zelf zinvol zijn, gericht op de relatie tussen vorm en opbrengst met daarbij een verdere doordenking van het begrip verlangen. Tenslotte, volgens Biesta (2015) is binnen het onderwijs slechts beperkt aandacht voor persoonsvorming. Gezien de resultaten van deze studie zou verder onderzoek naar samenwerkingen tussen opleidingen en geestelijk verzorgers van meerwaarde kunnen zijn.

Conclusie

Het onderzoek beschrijft de opzet van de workshop Hé Mens! en laat zien welke ervaringen studenten daarin opdoen. Het onderzoeken van het verlangen van deelnemers leidt tot zelfgemaakte foto's en tekst. Dit geeft de studenten (beeld)taal in handen rond hun zelfverstaan, wat zij vervolgens ook gebruiken in de existentiële uitwisseling met anderen. Daarmee is dit een goede werkvorm voor de begeleiding bij zingeving bij studenten.

Dankwoord

Met dank aan Anne Koopman, student-assistent bij RE:LINK en Lynn Eppinga – de Velde Harsenhorst, student aan Hogeschool VIAA in Zwolle. De foto's bij dit artikel zijn afkomstig van deelnemers aan de workshop en met hun toestemming gebruikt.

Literatuur

- Andreoli, T. (2020). *De mooiste tijd van je leven? Een nieuwe kijk op studiestress*. Lontano.
- Aune, K., Peacock, L., Guest, M., & Law, J. (2023). University Chaplaincy as Relational Presence: Navigating Understandings of Good and Effective Chaplaincy in UK Universities. *Journal of College and Character*, 24(3), 197–216. <https://doi.org/10.1080/2194587x.2023.2224573>
- Balboni, T.A., VanderWeele, T.J., Doan-Soares, S.D., Long, K.N.G., Ferrell, B.R., Fitchett, G., Koenig, H.G., Bain, P.A., Puchalski, C., Steinhäuser, K.E., Sulmasy, D.P. & Koh, H.K. (2022). Spirituality in Serious Illness and Health. *JAMA*, 328(2), 184–197.
- Biesta, G. (2015). *Het prachtige risico van onderwijs*. Uitgeverij Phronese.
- Boer, M., Van Dorsselaer, S., De Looze, M., De Roos, S., Brons, H., Van den Eijnden, R., Monshouwer, K., Huijnk, W., Ter Bogt, T., Vollebergh, W. & Stevens, G. (2021). *HBSC 2021. Gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland*. Zalsman.
- Braun, V. & Clarke, V. (2022). *Thematic Analysis. A Practical Guide*. Sage.
- Burgering, W. & Dijk, J. (2020). *Zinzoeken en zijn. 12 interviews over het belang van de werksoort studentenpastoraat*. FortMedia Uitgeverij.
- Den Norske Kirke. (2018, 21 december). *Jeg savner deg, papa!* Geraadpleegd op 24 september 2024 via <https://www.kirken.no/nn-NO/bispedommer/Hamar/nyheter/jeg-savner-deg-pappa/>

- Dohmen, J. (2022). *Iemand zijn. Filosofie van de persoonlijke vorming*. Ambo Anthos.
- Dopmeijer, J., Scheeren, L., Van Baar, J. & Bremer, B. (2023). *Harder Better Faster Stronger. Een onderzoek naar risicofactoren en oplossingen voor prestatiedruk en stress van studenten in het hbo en wo*. Trimbo's-instituut. Geraadpleegd op 5 december 2023 via <https://www.trimbos.nl/wp-content/uploads/2023/06/AF2084-Harder-Better-Faster-Stronger.pdf>
- Erikson, E. (1997). *The lifecycle completed. Extended Version*. Norton.
- Foster, R. (2007). *Één bron zes stromen*. Ekklesia.
- Hoenders, R. (2025). 'Gezonder leven; een gebed zonder end?'. Oratie RUG 18 oktober 2024.
- Jonckheere, A.M. (2016). Zorg voor zinbeleving vandaag: zoeken naar taal voor wat grond en richting geeft. In: H. Zock, J. Pieper & W. Krikilion (Eds.), *Zin buiten beeld? Zorg voor zinzoekers vandaag* (pp. 42–50). KSGV.
- Kies op maat. (z.d.). *Modules*. Geraadpleegd op 24 september 2024 via <https://www.kiesopmaat.nl/modules/saxion/AMM/118029/>
- Koetsier, B. (2006). *Studentenpastoraat. Terugkijken en vooruitzien*. vu Uitgeverij.
- Körver, J., Kruizinga, R., Den Toom, N. & Walton, M. (2020). Epilogue. Developing the Case. In: Kruizinga, R., Körver, J., Den Toom, N., Walton, M. and Stoutjesdijk, M. (Eds.), *Learning from Case Studies in Chaplaincy. Towards Practice Based Evidence & Professionalism*. Eburon.
- Krikilion, W. (2008). De ethiek van het verlangen in psychotherapie. In: Maeckelberghe, E. & Westerink, H. (Eds). *Gekke verlangens. Opstellen in ethiek en godsdienstpsychologie voor Patrick Vandermeersch*. Uitgeverij Kok.
- Leader, D. (2011). *Het nieuwe zwart: rouw, melancholie en depressie*. De Bezige Bij.
- Meijlink, T. (2016). Studentenpastoraat als hedendaagse communicatiestijl. *Handelingen*, 43(4), 31–45.
- Motiv. (z.d.). *Rouwgroepen*. Geraadpleegd op 3 mei 2025 via <https://www.motiv.tudelft.nl/nl/rouwgroepen-nl/>
- Muthert, H. (2025). *De malle(n)molen van het leven, Over vorm, ambivalentie en dynamiek in de uitwisseling over zin*. Oratie RUG 25 april 2025.
- Muthert, H., Weeda, J., & Van Hoof, M. (2021). Het gewicht van woede. In L. Vergouwen, & H. Westerink (Eds.), *Woede, geweld en levensbeschouwing* (pp. 85–106). KSGV.
- Norris, K. (1996). *De Kloostergang*. Ten Have.
- Ogden, T.H. (2025). *What alive means: Psychoanalytic Explorations*. Routledge.
- Paul, H. (2017). *De slag om het hart: Over secularisatie van verlangen*. Boekencentrum.
- Root, A. (2007). *Revisiting Relational Youth Ministry. From a Strategy of Influence to a Theology of Incarnation*. InterVarsity Press.
- Schnell, T. (2009). The Sources of Meaning and Meaning in Life Questionnaire (SoMe): Relations to demographics and well-being. *Journal of Positive Psychology*, 4(6), 483–499.
- Smit, J. (2015). *Antwoord geven op het leven zelf. Een onderzoek naar de basismethodiek van de geestelijke verzorging*. Eburon.
- Steege, M. (2025). Het hogeschool- en universiteitspastoraat in kaart gebracht. *Handelingen: Tijdschrift Voor Praktische Theologie En Religiewetenschap*, 52(2), 4–14. <https://doi.org/10.54195/handelingen.23651>

Studenterpraesterne på Københavns Universitet. (z.d.), *Aktiviteter*. Geraadpleegd op 24 september 2024 via <https://studenterpraesternekbh.dk/aktiviteter/>.

Van Dam, L. (2024). *Eindeloze identiteiten. Een nieuwe kijk op de mentale gezondheids crisis onder jongeren*. Oratie UvA 8 november 2024. <https://hdl.handle.net/11245.1/c10ac3c5-93a1-4f1b-9c2c-bf2bc1ffcc55>

Vereniging van Geestelijk VerZorgers. (2015). *Beroepsstandaard geestelijk verzorger 2015*. VGVZ. Geraadpleegd op 26 oktober 2024 via <https://vgvz.nl/wp-content/uploads/2018/07/Beroepsstandaard-2015.pdf>

Creating space for existential exchange for students: Analysis of a new workshop

Abstract With the focus on student well-being, we observe an increasing demand for guidance on meaning-making. To this end, University Chaplains develop new activities in curricula and in the public spaces in and around university buildings. It is often unclear what is at stake in these initiatives and what makes it spiritual care. Therefore, an explorative study was initiated into appealing and constructive meaning-making activities for students. In this article the first sub-study is discussed, focusing on the workshop *Hé Mens!*. In this workshop, students take a photo of their desire and write a caption for it. This provides (visual) language for a conversation in the group about existential themes. Ten workshops with a total of 82 students were investigated by means of questionnaires, video recordings and a thematic analysis of the products of the workshops. The results show that the workshop offers space for existential exchange on *what it is like to be me*, *what I find important*, *what they experience as my pain and powerlessness* and *how I deal with that*. About 40% continue to use the photo and/or text in conversation with others after this workshop. The workshop thus appears to be a valuable tool for spiritual care for students.

Keywords students, meaning-making, desire, existential exchange, spiritual care